

עוד בישוב ובאור שתי הסוגיות – ע' שאג"א ונוב"י שם; שו"ת שאילת שמואל (מג; ע), מובא בשו"ת בית זבול ח"א כב, יא וע"ע בית זבול ח"ג י; הגהות מצפה איתן וחונן דעה יומא שם; כוכב מיעקב (רד).

(ע"ב) 'דאיכא ברא לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה איתוסף איסורא לגבי דידיה'.
 הרמב"ם (בפירוש המשנה) מפרש שיש לזקן בן קטן, וכאשר נעשה גדול חלים עליו איסור אשת-אחי-אביו ואיסור אשת-אב בבת אחת, כיון שכך חל איסור אשת-אב גם כלפי זה, מטעם 'איסור מוסיף', מיגו שניתוסף עליה איסור אשת-אב אצל הבן הקטן לכשהגדיל.
 [כמו כן פרש הרמב"ם במשנה ד"יש אוכל אכילה אחת' – כגון שנטמא כשהוא קטן ואחר כך הגדיל, שאז איסור חלב ואיסור קדשים בטומאה חלים עליו בבת אחת. וכנראה שהיתה לו גרסה אחרת בגמרא, כגרסה המופיעה בשיטה מקובצת לעיל אות ב] (ע"ע באגרות משה אה"ע ח"א יח, במה שתמה על סברה זו (וע"ע חזו"א אה"ע – קלד לדרך לב סקי"ב). וע"ש עוד בסוסי"כג, בבענין 'הנקודה הנפלאה' שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה, לענין איסור הנאה של בשר בחלב. וע"ע: משנה למלך יסודי התורה ה, ח; זכר יצחק ח"ב מא; משך חכמה משפטים כג, יט; קהלות יעקב כריתות 1).

'הבא על חמותו חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו'. אפשרות זו יכולה להיות בהיתר; נשא אשה ונשא גם את אחיה וגם את בת אחותה, והרי חמותו היא גם אם חמותו וגם אם חמיו. והדבר מבואר בדברי הרמב"ם (איסורי ביאה ג, יד), שמותר לו לאדם לישא כאחת את בת אחות אשתו ואת בת אחיה (עפ"י מגיד-משנה שם. וכן כתב בשטמ"ק כאן אות יא).
 ואולם בספר הפרדס (לרש"י ז"ל, דף כא) נמצא כתוב שאין לו לאדם לשאת את בת אחות אשתו או את בת אחיה, שעשו חכמים הרחקה לעריות וגזרו על השניות להן שמה יפגע בערוה, אף בת אחות אשתו בכלל השניות היא, כדי שלא יפגע באחות אשתו שהיא ערוה מן התורה.
 ולפי דעה זו צריך להעמיד שמדובר כאן שעבר ונשא באיסור דרבנן (כן כתב מהר"ם סווין, הובא בהון יוסף סי' י).

וכן הורה בשו"ת רב פעלים (ח"ב אה"ע כו) להלכה למעשה, אודות אדם נשוי שרצה לישא את אחות אביו של אשתו. וכתב שלכתחילה יש להורות לו שלא לשאתה כשם שאסר בספר הפרדס את בת אחיה, ואולם כיון שהרמב"ם התיר ודברי ספר הפרדס הינם חידוש, אם נשא כבר אין מוציאים אותה הימנו ואין מהרהרים אחר היחוס הזה.

דף טו

'עד כאן לא קאמר סומכוס אלא גבי אותו ואת בנו דגופין מוחלקין, אבל הכא דאין גופין מוחלקין אימא כר' אבהו...' נראה לפרש: ב'אותו ואת בנו' הקפדת התורה היא על שחיטת שניהם [אלא שעל הראשון לא היה איסור בשעה ששחטוהו שהרי היה יכול להמנע מלשחוט השני, אבל אחר ששחט השני, שחיטת שניהם היא האיסור], ואילו באשה ובתה האיסור הוא על ביאת השניה לאחר קידושי הראשונה [כי הלא אין איסור אלא אם קידש את הראשונה ולא בביאה גרידא, ועל כן, אין שייך לומר שכאשר בא על השניה הוברר שקידושי הראשונה הם חלק מן העבירה – שהרי קידושין גרידא אינם עבירה], נמצא שאיסור חמותו הריהו כאיסור שאר קרובות, ואין כאן 'גופין מוחלקין' (חדושים ובאורים ג, ח. וכעין זה בספר מתן קדש לר"נ מלינובסקי).

א. ע"ע בד"א בשו"ת בית זבול ח"ג מג ובספר אמרי דב (לר"ד היימפלד) דרכים נוספות.

ב. בחו"ב צידד לומר לפי זה שאם אדם אחד שחט את האם ואת בתו, ואדם אחר שחט את בתו – מודה סומכוס שאינו לוקה אלא ארבעים, כי באופן זה שלא הוא שחט את הראשונות, אין שייך לשתפן בעבירה להחשיבן כגופין מוחלקין. ולא זכיתי לעמוד על טעמו, הלא ודאי אינו לוקה על שחיתת הראשונה אלא על האחרונה בלבד, אלא שכיון שהראשונה היא ממרכיבי האיטור, לכך היא גורמת להחשיב 'גופין מוחלקין', ואם כן מה לי אם הוא שחט את הראשונה אם אדם אחר. עוד תמה על דברי התוס' ישנים שכתבו שאם בא על אחות שתי נשיו חייב שתים לסומכוס – והלא דומה הדבר ממש לחמתו. ובאור שמח (איסורי ביאה ב,ח) הלך בדרך עמוקה בבאור דברי הגמרא והתוס'. ובספר אבי עזרי (שגגות ד,ד) העיר על דבריו. וציידד שנראה שטעות סופר נפלה בדברי התוס' הללו וצריך לגרוס' מיחייב אחת על שתיהן'. ולכאורה נראה בדרך פשוטה, שהתוס' הבינו דברי הגמרא שגזרת הכתוב היא לעשות כולן איסורי אשה ובתה כגוף אחד, שנאמר 'ומה היא א', אבל מצד הסברה אכן אין הפרש לענין חלוקת הגופים בין איסור 'אותו ואת בנו' ל'אשה ובתה', ולשון הגמרא 'אבל הכא דאין גופין מוחלקין' מתפרש משום גזרת הכתוב דר' אבהו.

'אמר רבי עקיבא: שאלתי את רבן גמליאל ואת ר' יהושע באיטלים של עימאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל...'. 'קא משמע לן דאף על גב שהיו רבן גמליאל ורבי יהושע הולכים לדבר הצריך להם טובא, ותו שהיה לדבר מצוה, ליקח בהמה למשתה, אפילו הכי כשבא אצלם רבי עקיבא לשאול דברי תורה לא נמנעו מלהשיב על כל פרטי שאלותיו ולא אמרו לו זיל האידינא דטרידינא. והיינו דקתני בתר הכי 'ועוד שאלן...'. לומר שלא היתה שאלה אחת בלבד אלא טובא, ואפילו הכי לא נמנעו... דתלמוד תורה כנגד כולם. ושוב ראיתי להרב קרבן אהרן (דף צא) שכתב דקמ"ל אגב שלא היו החכמים יוצאים אלא לדבר מצוה. ועוד, שגם בהיותם בשוק לא היו פוסקים מדברי תורה...'. (מתוך 'שושנים לדוד' לר"ד פארדו).

'אמרו לו: לא שמענו, אבל שמענו הבא על ה' נשיו נדות בהעלם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת [ורואין אנו] שהדברים קל וחומר'. אף על פי שאין עונשים מן הדין, מחייבים קרבן מן הדין. אי נמי, כיון שלחלק בעלמא אנו באים ללמוד, אין זה אלא גילוי מלתא בעלמא ודנים זאת בקל וחומר (עפ"י ריטב"א מכות יד).

בענין חיוב קרבן מן הדין, נראה שהדבר שנוי במחלוקת תנאים בתוספתא בשבועות פ"ג. וסתמא דהש"ס (שם לא) משמע שעונשים. ע"ע בענין זה במובא בסנהדרין נד מכות יד. ולעיל ג.

'איכא למפרך מה לה' נדות שכן גופין מוחלקין, אלא אמר קרא ערות אחת גלה...'. יש לתמוה אם כן הלא נפרכה משנתנו? ונראה ששאלת רבי עקיבא היתה אם אכן יש לדרוש את הכתובים (לכך יצאה כרת באחותו) לחלק חטאות באחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, אם לאו. והשיבו לו שמסתבר לדרוש לחלק, שהרי אנו רואים שאפילו בבא על חמש נדות יש חילוק חטאות. ואמנם יש מקום לומר שגופים מחלקים יותר משמות, אך יש גם מקום לומר הפוך, לכן יש מקום לדרוש מן הכתובים ששמות מחלקים, על סמך סברת ה'קל וחומר' (עפ"י חדושים ובאורים ג,י. ועתוס').

(ע"ב) 'הולך לו ערב פסח אצל הרופא וחותרו'. רש"י פרש כדי שלא יהא מאוס ברגל. והרש"ש כתב, לפי שהוצרך לטבול להיטהר קודם הרגל (פירוש, מטומאת ערב) לכך היה צריך לחתוך את האבר

המדולדל, כדי שלא יהווה חציצה בטבילתו [כפי גרסת הרא"ש (בנדה כו) והטושו"ע (יר"ד קצח, כב) שאבר ובשר המדולדלים – חוצצים בטבילה].

'המוחק את הכרישה'. הערוך (ערך 'מחק') מפרש 'ממחק' (כך גרסתו) – מדחק ידו ולוחץ עליה, כדי להוציא את הטל.

לפרש"י הוא כמשמעות 'מחקה ראשו' דסיסרא (שופטים ה) – לשון שבירה ומחק. ואולי לשון גירוד ושפשוף, כמו 'מעבד את העור ומחקו' דמלאכת שבת.

'אמר רבי יהושע: שמעת... ורואה אני שהדברים קל וחומר. אמר לו רבי עקיבא: אם הלכה היא – נקבל, ואם לדין – יש תשובה. אמר לו: השב'. כלומר, אילו היית אומר הלכה שקבלת מרבותך, היינו מקבלים. עכשיו שדנת ב'קל וחומר' – יש להשיב (רד"ל).

יתכן לפרש שאעפ"י שרבי יהושע אמר 'קל וחומר', היתה בידו קבלה על כך. וזה עפ"י מה שכתב הנצי"ב (בבכורות ד) שמשמע בגמרא (בתמורה טז) שהיתה בידם קבלה גם על מידת 'קל וחומר'. ויתפרש 'אם הלכה היא' – אותו קל-וחומר שאמרת – נקבל.

ומכך שאמר לו רבי יהושע 'השב', משמע שאכן דן דין זה מעצמו ולא היתה לו עליו קבלה מרבתי. ועל כן פשוט בגמרא שלדעת רבי עקיבא אינו חייב אלא אחת, ומשמע מודאי ולא מספק (וכמו שהוכיח בשפת-אמת מדברי הרמב"ם) – כיון שהשיב על הדין שדן רבי יהושע מעצמו.

'אמר לו רבי עקיבא... יש תשובה... אם אמרת במעילה שעשה בה... תאמר בנותר שאין בו אחת מאלו'. טעמו של רבי עקיבא שמחייב אחת על הכל, הגם שבכל מקום הגופים מחלקין – יש אומרים שלדעתו אין גופין מחלקים אלא בעריות שאף הן מוזהרות עליו כשם שהוא מוזהר, משא"כ בבהמות (עפ"י תו"י).

ויש שחולקים על טעם זה [שאין חילוק בדין הבא על חמש נשים נדות או רבע חמש בהמות וכד'] ומפרשים שאין אומרים גופים מחלקים אלא בדבר שהאיסור תלוי בגוף כיחידה אחת שלמה, משא"כ באכילת נותר וכד' שחייב על כל חלק וחלק שאוכל ואינו תלוי בכל הגוף [וכן שחיטת זבחים בחוץ, האיסור אינו בא מצד גוף הבהמות אלא משום שם הזבח, והרי שם זבח אחד לכולם. קרבן אהרן, חובה א] – אין אומרים בזה 'גופים מחלקים' (עפ"י שיטמ"ק טז, בסוף המסכת).

ויש שכתבו שאין אומרים כן אלא בגופים חיים כמו בביאת עריות וכד', אבל בבהמות שחוטות כגון אוכל נותר מכמה זבחים או שוחט קדשים בחוץ שהחייב חל בשעת גמר שחיטה – אין הגופים חשובים (עפ"י שער המלך איסו"ב יז, יא; פרי מגדים בפתחתה כוללת להל' שבת).

בפמ"ג שם יצא לחלק לפי"ז בשוחט כמה בהמות בשבת בהעלם אחד שאינו חייב אלא אחת כי חיובו חל בשחיטת רוב סימנים ואז כבר אינם חיים, משא"כ שוחט חמש עופות בקנה שלהם, שכיון שלא ניקב הוושט – חיים הם, הלכך גופים מחלקים. יש מי שכתב שגם רבי יהושע סובר סברא זו, אלא לדעתו מפני שהזבחים חשובים לפיכך גופים מחלקים אפילו לאחר שחיטה, משא"כ בכגון אוכל חלב של כמה בהמות, אינו חייב אלא אחת (כן מבואר בתורי"ד קדושין עז: אך בפירוש הראב"ד לתו"כ (חובה א) נראה שר' יהושע סובר שאף בבהמות שחוטות גופים מחלקים).

ויש שאינם מחלקים בין חיים לשחוטים (ע' משנה למלך איסו"ב שם – בדעת התוס' בזבחים). והטעם שאינו חייב על כל בהמה ובהמה – יש שפרשו לפי שאין אומרים גופים מחלקין אלא בשאי אפשר לערב הפעולות, כגון בביאה, אבל באכילה שיכול לערב ולאכול, וכן בשחיטת חוץ – יכול לשחוט כמה בהמות כאחת, הלכך אין הגופין מחלקים (עפ"י מהרי"ט קדושין עז: אור שמח שגגות ו). וע"ע משנה למלך שבועות ד, א.